

Այս քաղաքի անվանումը հրապարակելու
 Ստորագրողն է Եղիշ Երևան
 Այս քաղաքի անվանումը հրապարակելու

Տարեկան գինն է Երևանի 120
 Գործարարի Բաժանորդ Երևան
 Ընդհանուր Գործարարի Բաժանորդ Երևան

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՈՒԹՈՐԵՆԵՑ

15

ԱՊՐԵԼ

Բ. ՏԱՐԻ 1862

ԹԻԻ 23

ՊԵՏՏՈՒՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՑՈՒՄ

Ազգասիրական և բարեպաշտա-
 կան ընկերութիւնը յառաջիկայ բար-
 բաթ օր մայիս 4 ընդհանուր ժո-
 ղով ունի չապճի խան Բարսեղ-
 եան Ստեփան աղային սենեա-
 կը, և հոն ընտրութեամբ յանձ-
 նաժողով մը պիտի կազմուի մինչև
 վարչութիւնը դայ ինչպէս որ օր ա-
 ռաջ ալ նամակներով պիտի հրա-
 լերուի բաժանորդներուն մեծագոյն
 մասը ըստ կանոնի ընկերութեան իսկ
 կասկածաւոր անձանց սիրտերը ա-
 պահով ջնեղու համար ելևմուտը կը
 նշանակենք ընկերութեան դորձա-
 կալի ձեռամբ որ պատասխանա-
 տու պիտի ըլլայ կազմուելու յանձ-
 նաժողովին : Աշանակիլք եկա-
 մուտն այս է :

11040 զըշ 552 բաժնի գին 286 ան-
 ձինքներէ

714 ձեռաց նպաստ ի բարեպաշտից
 572 հաւ թոմսակցութեամբ ունի ըն-
 կերութիւնը և դեռ բաժնի գինը
 առած չէ և անորոշ կերպով կը մնայ
 բաժնատանաց տեղի չունենալու
 համար :

Ընկերութեան ծախքը և քանի
 անձանց նպաստ ընելը և քանի բան-

տարկելոյ ձեռնարկութիւն ընելը
 պիտի հրատարակուի յանձնաժո-
 ղովի պիտութեամբ, թէպէտ հի-
 մախուց հիմայ ըրած ծախքը հաւա-
 դածէն կրկնակին է բայց Ազգա-
 արատադութներէն մէկը ընկերու-
 թեանըս դորձակալին արտօնութիւն
 տուած է, որ պէտք եղած ստակը
 առանց ստիկոսի դանայ, և երբ բաժա-
 նորդներէն ստակ հաւադէ, ուրից
 որ փոխ առած է, անմիջապէս հա-
 տուցանէ : Մնացած տեղեկութիւնը
 յանձնաժողովին ստորագրու-
 թեամբ պիտի հրատարակենք :

1862. ապրիլ 28.

Լ. ԽԻՊԱՎԵՐԿԻԱՆ

Հայ ազգային Տիպէր ամենէն Բարձր

Գործողութիւնն ընելու պատճ է :

Բնութեան մէջ այլևայլ տեսակ բաներ
 կան, որոնք իրարմէ խիստ որոշ և յայտնի
 նշաններով կը տարբերին, այնպէս որ զա-
 նոնք իրարու հետ չփոթել անկարելի է :
 Ով կրնայ չտեսնել ան մեծ տարբերութիւնը
 որ կայ գործարանաւոր և անգործարան
 մարմնոց, այսինքն՝ հանքերու և բուսոց ու
 կենդանեաց մէջ, և դարձեալ աս երկու
 վերջիններուն, բուսոց ու կենդանեաց
 մէջ եղած մեծ տարբերութիւնը ով չտես-
 ներ : Ով չգիտեր թէ, ըստ բնական պատ-
 մութեան, երեք մեծ թագաւորութիւն
 այն է՝ հանդային, բուսական և կենդանա-

X

կան թագաւորութիւն կոչուած երեք գըւ-
խաւոր բնական բաժանութիւններուն մէջ
բիւրաւոր տեսակներ կան որոնց խիստ շա-
տերը յայտնի և զգալի նշաններով իրարմէ
կը տարբերին : Բայց բնութեան այնչափ
բազմաթիւ գրեթէ ամբաւ իրարմէ տար-
բեր տեսակներուն մէջ՝ կայ տեսակ մը որ
այնչափ մեծ տարբերութեամբ բոլոր ու-
րիշ մնացածներէն զանազանուի , որչափ
ճարդ կոչուած էակը : Մարդն է որ իր բո-
լոր բնկեր արարածներուն մէջ գերազան-
ցապէս (Ժար էսէլանս) էակ կոչուելու ի-
րաւունքն ունի , անոր դիրքը բնութեան
մէջ այնպէս գերազանց ու սքանչելի է , ինչ-
պէս արեգական դիրքը բոլանդակ արե-
գակնային գրութեան մէջ :

Հասարակ կամ աւանդական մարդը որ , դի-
տութեան ըմբռնած կերպովը , ուստի և
բառին գիտնական առմամբը , իմաստասի-
րել չգիտեր , տեսակներուն , նաև անհատ-
ներուն , իրարմէ ունեցած տարբերութիւ-
նը , մէկ խօսքով որեւիցէ տարբերութիւն
արտաքին նշաններով կը մ'բռնէ և կը կարծէ
թէ տեսած տարբերութիւնը միայն արտա-
քին նշաններու վրայ կը կայանայ : Բայց ի-
մաստասիրող գիտունը տեսակներն իրարմէ
տարբերող բուն նկարագիրը , կամ յատուկ
տարբերութիւնը կը գտնէ : Աս յատուկ
տարբերութիւնը տեսակի մը բնութիւնն է
և աս բնութեան մէջ է որ տեսական հաս-
տատուն և մշտնջենաւոր օրէնքները կը
տեսնուին : Մարդկային միտքը վիշել հոս
կրնայ հասնիլ , այսինքն՝ տեսակի մը յատուկ
տարբերութիւնը կամ բնութիւնը ճանչ-
նալ , ասով անոր բնական օրէնքները ճանչ-
ցած կ'ըլլայ :

Տարակոյս չկայ թէ մարդկային տեսակն
ալ , արտաքին տարբերութիւններէն զատ
ներքին բնական տարբերութիւններ ունե-
նալու է , և թէ ան տարբերութիւննե-
րուն մէջ է որ մարդուն հաստատուն և
մշտնջենաւոր օրէնքները կը ճանչցուին :
Գիտութիւնը դարերէ ի վեր , այլևայլ դրու-
թիւններով և եղանակներով մարդու աս
հաստատուն օրէնքները գտնելու կ'աշ-
խատի , և մարդկային ազգին յառաջագի-
մութեանն օգնող մէկ գլխաւոր միջոցը
գիտութեան աս ջանքն է : Հատերէն , ա-

ռանց ինչ ըլլալն ազէկ գիտցուած ըլլալու ,
հիացմամբ ու պանծանօք լուսաւորութիւն
կոչուածն աս է . և արդարեւ մարդկային
ազգին համար մեծ լուսաւորութիւն մի է
երբոր անոր , այլևայլ նկատմամբ կամ այ-
լևայլ դիրքերուն նայելով , հաստատուն ու
մշտնջենաւոր օրէնքները ճանչցուած կ'ըլ-
լան : Եւ որովհետեւ քանի մը դար է որ
մարդու այլևայլ կացութիւններուն բնա-
կան օրէնքները , ինչպէս՝ ֆիզիգական , ի-
մացական , ընկերական , քաղաքական օրէնք-
ներն աւելի որոշ կերպով ճանչցուեցան , և
փորձառական ճամբով օր աւուր վրայ ծաղ-
կող գիտութիւն եղան , անոր համար սովո-
րաբար լուսաւորութեան կամ լուսաւոր-
եալ դար անունը վերջին քանի մը դարե-
րուն , յատկապէս ներկայ դարուսկը տրուի-
լսինք որ մարդու այլևայլ կացութիւննե-
րուն կամ դիրքերուն բուն օրէնքները
ճանչնալու համար՝ մարդկային մտքին ըրած
մեծ ջանքը՝ մարդկային յառաջագիմութե-
մեծ ապէս օգնած է . ուրեմն ընկերութիւն
մը որուն մէջ այս ջանքը չկայ , յառաջագի-
մութիւն չունի , օգտելու սկզբունքը չու-
նի : Եւ որովհետեւ օգտելու . յառաջ եր-
թալու , կատարեալ և երջանիկ ըլլալու
փափաքը բանաւոր էակի մը բնածին բեր-
մունքն է (էսէլէսէ) , և բնածին բերմունք
բաժնիս յախախնամութեան մէկ դործը ,
կամ նոյն իսկ նախախնամութիւնն է . կը
հետեւի որ ուր աս բնական բերմունքը չը
տեսնուիր կամ խիստ աղօտ և անկատար
կերպով կը տեսնուի , հոն նախախնամու-
թիւնն ալ հազիւ կամ խիստ աղօտ կը տես-
նուի : Մեր կարծիքն է թէ նախախնամու-
թիւնը մարդկային ազգին ան մասին մէջ
ամենէն պայծառ ու փառաւոր կերպով կ'ե-
րևի ու կը խօսի , ուր որ յառաջագիմութե-
նքները և մարդու այլևայլ կացութիւն-
ները լաւացնելու զգացումն ամենէն զօ-
րաւոր և գործունեայ են : Սա ալ մեր կար-
ծիքն է թէ յառաջագիմութեան մէջ մըտ-
նող ժողովուրդ մը՝ վսեմիմաստով մը « Նա-
խախնամութեան ճամբուն մէջ մտած ժողո-
վուրդ » կոչուելու արժանի է :

Սեծամեծ պակսութիւններ , նաև հա-
կասութիւններ ըլլալը խոստովանելով՝ տա-
կաւին անժխտելի է թէ Հայ ցեղին մէջ

քիչ ատենուան մը միջոցին այնպիսի շար-
ժում մը երեւան ելաւ ու կենդանի կեր-
պով կը յուզուի, որ աւելի սաստիկ և ըն-
դարձակ ըլլալու, դէժ առ այժմ ընդու-
նակ կերեւի: Ազգն իր վայելած քաղա-
քական արտօնութեանը սահմանին մէջ
հետ զհետէ ձէռնամուխ կըլլայ ան բա-
ներուն որոնք քաղաքակրթութեան միջոց-
ներէն են, կամ ժամանակիս ամենէն յառա-
ջագէտ ընկերութիւններուն մէջ մէյմէկ
երեւելի հաստատութիւններ համարուած
են: Գրագիտական շարժումը, ընկերու-
թեանց միջոցով ձեռնարկութիւններու
գործունէութիւն տալու կերպը, լրագրու-
թիւնը, և թատրը որ ամենէն վերջին ե-
րեւոյթն է ազգային նոր շարժմանը մէջ:
Քիչ կարեւորութիւն ունեցող բաներ չեն:
Ասոնք իրեն միջոցներ գովելի ու գեղե-
ցիկ են: Բայց ամենէն գովելին ըստ մեզ
ազգայնութեան ոգին է, ան ոգին՝ որ բա-
րոյական տրամաբանութեան մը նուրբ եւ
նիւթականէ վերացեալ տեսութիւնն է:
Աս տեսութեամբ ազգային միտքը բաւա-
կան կըլլայ, ազգին այլ և այլ մասերուն և
անհատներուն վրայէն ազգայնութեան
ընդհանուր գաղափարը վերացընելով ազ-
գութեան հանրական եզրը գտնել, որով
հայութեան բուն գաղափարը գտած կըլ-
լայ:

Աս բացատրութիւննիս շատերուն հա-
մար մութ է, քանզի մասնաւոր ուսման
մը յատուկ բաւերովը բացատրեցինք: Բայց
ասիկա անոր համար ըրինք որ ցուցընենք
թէ ազգային ոգին և ազգայնութեան ըմ-
բռնումը բուն իմաստասիրելու կամ տը-
րամաբանելու գործողութեան արդիւնքն
է. ուստի և եթէ ազգին մէջ ազգայնու-
թեան գաղափարն ըմբռնուելու սկսուած
է, նշան է թէ ազգային միտքը սկսած է իր
ամենէն բարձր մտաւոր գործողութիւնն
ընել:

Իբրեւ մի և նոյն ազգի անհատներ աս-
կէ քանի մը տարի առաջ եղածէն շատ ա-
ւելի մեղմ ու քաղցր աչքով իրարու նա-
յիլ սկսուած է: Մարտ 8. Նաւուսի թատ-
րոնը հայերէն լեզուաւ ի նպաստ Բարե-
գործական ընկերութեան և ազգային հի-

ւանդանոցաց եղած երկրորդ ներկայա-
ցուցման գիշերը մեղմ ազգային զգացում
մը հանդիսատեսաց վրայ ընդհանրապէս
տեսնուած է: Մենք աս զգացումը չափա-
զանց երեցընել չենք ուզեր: մանաւանդ
կրտսէք թէ աս զգացումը որուն մեծա-
պէս նպաստամատոյց եղաւ բարեգործա-
կան ընկերութեան հաստատութիւնը, տա-
կաւին շատ տկար և աղօտ է: Բայց տարա-
կոյս չկայ թէ նոր ծագած արեւուն նման
իր միջօրէին պիտի հասնի: Արօնքին եւ ազ-
գութեան իրարմէ տարբեր ըլլալուն հա-
մոզումը, որմէ մեր դարուն քաղաքակա-
նութեանը մէջ կրօնից ազատութեան ըս-
կըզբունքը ծնաւ, ազգի մը ինչպէս նաեւ
անհատի մը, քաղաքակրթութեան վերջին
ծայրն հասած ըլլալու նշաններէն մէկն է:
Ոմանք կրնան աս համոզման, ու անկէ յա-
ռաջ եկած շարժումներուն դէմ առար-
կութիւններ բերել:

Վեն առարկութեան սա պատասխա-
նը պիտի տրուի թէ, մարդկային փորձա-
ռութիւնը չկրնար համոզուիլ թէ վնասա-
կար ըլլայ անանկ սկզբունք մը, որն որ պա-
տերազմները նուազեցուց. շատ արիւն-
հեղութեանց արգելք եղաւ, եւ մարդ-
կային ազգը միութեան մը բարձր նպա-
տակին կը մերձեցնէ: Միտք մը որ ազգու-
թիւնը կրօնէն զատ ըմբռնելու կը սկսի,
նոյն վայրկեանին կը սկսի ընդունակ ըլլալ.
ան բարոյական վեհանձնութեանն ու վսեմ
կերպով մարդկային ըսուելու արժանի կեն-
ցադավարութեան, զորս բնաւ դաստիա-
րակութիւն մը տալու կարող չէ:

Վանց ամենեւին ազգին մէջ գտնուած
կրօնական համոզումներուն դէմ ըլլալու
ստիպուած ենք մեր բարձր համարումը
յայտնել ազգին ան անհատներուն՝ որոնք
որ և իցէ կերպով առանկ լուսաւորեալ ըս-
կըզբան մը կարեւորութիւնն ու արդիւ-
նաւորութիւնը տհաս միտքերու գիւրա-
հաս և սիրելի ընելու կ'աշխատին:

Լ.Ս.Լ. ՍԵՐԴԻ.Ն

ԳԼ. Գ.

Լինիլ Ժարդուան Կանի Ժը Կալըր Կալըր

Բիւնեբը :

Բմեն բանի մէջ, մանաւանդ մատաղ աղոց համար, մեծ գործ՝ սկզբնաւորութիւնն է. քանզի անոնց ձե մը առնելու առեան է. և ան առեան ուզած տպաւորութիւնդ անոնց վրայ՝ ան առեան կրնաս ընել: Պղատոն. հասարակապետութեան վրայ. գիրք Բ. էջ. 105:

Բուսոյին գրքին մէջ հակասութիւն մը ըլլալ կը թուի, որուն վրայ լոյս մը տալ պատշաճ է: Բուսոյ թէպէտ մէկ կողմանէ մայրերը աղոց կը դարցընէ, և այսպէս ընտանիքը նորէն կը հաստատէ, բայց ուրիշ կողմանէ տղան մօրմէն կը հանէ, ու զանկիա մտացածին դաստիարակի մը կը յանձնէ որ ամեն բանի տեղ պիտի բռնէ: Սարծես թէ Բուսոյ բնութեան կապերը կոտորուել իրեն նպատակ ըրած է. քանզի բնութիւնը աղուն եղբայրներ՝ բոյրեր՝ հօր կամ մօրեղբայրներ՝ հայր՝ հաւ եւ հանի տուած է: Ասիկա բնութեան մէկ իմաստութիւնն է. ասով բնութիւնը աղուն ծընած առեանէն՝ անոր զուարթ հասակակիցներ ու անցեալ ժամանակին փորձառութեամբը հասուն խրատառուներ միանգամայն կը շնորհէ: Արեւմտեան ան զուարթ խումբը որ զմանուկը կենաց դրանն առջեւ ողջունելով կընդունի: Արեւմտեան եղծանել ան օրէնքը որ այնչափ խնամքով անոր տղայութեանը Գ. Բ. ցոյցներ, անոր պատանեկութեանը խրատառուներ և օրինակներ կը պատրաստէ, բնութեան օրէնքներուն անհնարին է դպչիլ՝ առանց իմաստուն զգուշութիւններ խանգարելու, եւ բարեբարութիւններ ջնջելու: Ծերունւոյն ու մանկան մէջ տեղն եղած յարաբերութիւնը հարկանցի տեսութեամբ փոքր բան մը կը թուի, բայց ան յարաբերութեան ջնջուելէն յառաջ Գ. Բ. արդիւնքն անգամ մը խորհէ: Նախախնամութիւնը ծերն

ու մանուկը շատ քիչ ժամանակ ընտանեաց ապաստանարանին անկիւնը մէկ տեղ կը պահէ. անոնք երկար առեան մէկ տեղ չեն կրնար ապրիլ. բայց և այնպէս աս կարծ տեսութեան թողուցած տպաւորութիւնը որչափ խորին է. մէկուն կեանքն իր վախճանին հասած առեանը՝ միւսին կեանքն արդէն պատրաստուած կը լայ: Վերջին ուրախութիւնը ծերոյն շնորհելու համար՝ մանուկն անոր բոլորաբը կը խաղայ. բայց անոր ուրախութիւն շնորհած առեանը՝ ինք ալ անկէ իր առաջին հրահանգութիւնները կընդունի. քանզի Գ. Բ. և առ, ուր երկու տկար հասակ, ծերութիւնն ու մանկութիւնը, զորմանալիներդաշնակութիւն մը կը կազմեն: Տես կեանքին երկու ծայրերն ինչպէս մի և նոյն հակամիտութիւններով իրարու հետ կը միաբանին. և ինչպէս աս հակամիտութիւնները մէկուն միմիջարեւութեանն ու մի կալին դաստիարակութեանը կը ծառայեն: Հրապուրիչ բան մը կայ որ ասոնք իրարու կը մօտեցընէ: Ծերունին խօսիլ կը սիրէ՝ տղան՝ լսել. ծերունին առանց իմանալու մի և նոյն բանը շատ անգամ կը կրկնէ, և մանուկն աս կրկնութիւններէն ձանձրութիւն չիմանար. մանուկն կը զուարճանայ արդէն գիտցածը լսելով, ծերունին կը զուարճանայ անգամ մ'ըսածը կրկին եւ կրկին լսելով: Արեւմտեան պատմութիւնը ինծի պատմէ, կըսէ մանուկը. եւ այսօր այնչափ ուշադրութեամբ ունկնդիր կը լայ, որչափ ուշադրութեամբ երեկ ունկնդիր եղած էր. և գրեթէ հարիւր անգամ պատմուած պատմութեան մը մէջ՝ հարիւր բան տղուն նոր կերելի: Այսպէս կարծես թէ բնութիւնը ծերունի գիտմամբ տկարութիւն տուած է, այսպէս մանրորոց զուարթ խումբը ծերունւոյն սէրը տեսնելով անոր կը մօտենայ, եւ անկէ լըսածներուն հետաքրքիր ըլլալով՝ անոր ձեռքներուն տակ իբր թէ կը բռնուի, որպէս զի անկէ օրհնուի:

Կարէն՝ Բուսոյի նպատակն աս սքանչելի ներդաշնակութիւնը եղծանել չէր կրնար ըլլալ. արդարեւ անոր գիրքը բան մը չեղծանէր, քանզի ան առեան տակաւին

բան մը չկար։ Ընկերութեան ապականուած թիւնն՝ ընտանիքը սպաննած էր։ Եւ մեր բարոյականութեան վերջին մնացորդներն, այսինքն՝ ամուսնական առաքինութիւնն ու մայրական գուժը։ ծաղրելի կերպերով ծանրացած՝ ամեն դիէ վիշելու վրայ էին։ Չարիքը յետին ծայր հասած էր։ Գործը մինակ ազգ մը ուղղել չէր, այլ տնոր բարք տալով անկախ նորէն շինել էր։ Բուսոյ շիտկէ շիտակ աս ընելու չէլէր։ Եթէ մօլութիւն մը ըլլար, Բուսոյ անկախ կրնար կշտամբել։ Բայց տնոր առջեւը ծաղրալի եղած առաքինութիւն մը կար։ ասիկա սիրելի ընելու համար չէր համարձակէր։ աս վարանման մէջ Բուսոյ մայրական սիրոյն կը դիմէ։ պարտաւորութիւն մը չգրած՝ զգացում զարթուցանել կ'ուզէ։ երեսէ ձգուած առաքինութեանց երջանկութիւնը սրտերուն ցուցնենէ առաջ՝ անոնց սէր ազդելու կ'աշխատի։ Իր աշկերտը դաբուն ապականութենէն ազատելու համար՝ այնպէս կը ձեռնարկէ որպէս թէ աշակերտն ամեն կողմանէ մեկուսացնել կ'ուզէ։ Բայց մանուկն արդեամբ մօրը գիրկը կը գնէ, որպէս զի ընտանիքը նորոգէ, ու աս նորոգութիւնը չընելու համար տղան շուրջ պատող արգելքներն ապագային մէջ անօգուտ ընէ։ Որչափ կրկարգամ Բուսոն, որչափ տնոր վրայ կը խորհի, այնչափ ինծի կը թուի թէ տնոր մօտ ծած դատարարակն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ընտանեաց մօրն հասնելու համար առ ժամանակեայ միջոց մը։

Բուսոյի աս զաղտնի խորհուրդը հինգերորդ գրքին մէջ յայտնի կըլլայ։ աս ըսքանչելի գրքին մէջ՝ մտայնածին դատարարակն իր իշխանութեան մէկ մասէն կ'զրկուի, ու ընտանիքն ան իշխանութիւնը կ'սկսի վարել։ Իսկ թէպէտ միայնութեան մէջ սնած, աշխարհի համար սահմանուած է։ սիրելու հարկը կըզգայ, եւ ընկեր մը ունենալու փափաքելուն պէս՝ իր միայնութիւնը կը դադրի։ Իսկոյն սքանչելի տեղ մը կ'առանձնանայ։ հոն ընտանիքը նորէն երեւան կ'ելլէ։ բարի մարդիկներէ կազմուած ընտանիք մը, անանկ մարդիկ որոնց առաքինութիւնը կեանքին

զարդն է։ այսինքն՝ Էրիկ մը, կնիկ մը ու աղջիկ զաւակ մը, որոնք իրարու նեցուկ են, բարեպաշտութեան եւ ամուսնական միութեան օրինակ են։ Էրիկ մը որ իրաւ ընտիր մարդ է։ աղջիկ զաւակը՝ մօրն աչք ընկերուն տակ մեծցած՝ յոյս կուտայ թէ օր մը մօրն համանման պիտի ըլլայ։

Բուսոյ ընկերութեան նորոգութիւնը աս գաղափարին համեմատ կը պատրաստէ գծագրած տեսարաններուն բոլորն ալ բաւական ու հասարակ են, անմիջապէս սրբալի կ'ազդեն, նկարագրածը Բուսոն մը չէ այլ բուն կեանք։ Բուսոն գրողներուն ըրածին պէս մէկ կողմանէ սիրոյ յափշտակութիւններուն հրապուրիչ պատկերը կը նկարէ, միւս կողմանէ ընտանեկան երջանկութեան լուրջ պատկերը տնոր կը հանէ։ Բայց աս վերջին պատկերը որչափ լուրջ ալ է, առջինէն նուազ ցանկալի չէ։ Մեկուն մէջ սիրահարներուն անհանգիստ ընող յոյսերը կը ներկայացնեն, մեկաւորն մէջ ծնողաց գորովալիւր ապահովութիւնը։ մէկը նոր ճամբայ ելլողներու վիճակն է, մեկաւոր նպատակին հասնողներուն։ Ասերկու հակառակ վիճակներուն նկարագրութիւնը՝ ընտանիքի մը բոլոր ուրախութիւններուն չքնաղ պատկերն է։ աս կտորը Բուսոյի գրքին պսակն է, աւելի տնորնը պատակը կը յայտնէ։

Բայց եւ այնպէս աս զարմանալի գիրքն անկարելի բանով մը կը սկսի։ Բուսոյի գիրքին էր մեզի Էմիլներ խոստանալ։ Բայց Էմիլ մը շինելու համար այն դատարարակն ուր կրնանք գտնել։ Բուսոյին պահանջած կատարելութիւններուն նայելով՝ որով համար կրնանք համարձակիլ ըսելու թէ ան ազնուական պաշտօնին արժանի է։ Արդարեւ, եթէ աշխարհիս վրայ ան պաշտօնը կատարելու չափ անձնուրաց մէկը կայ, անանկ մէկը իր զաւակը մինակ կրնայ դատարարակել։ ուրեմն աս պահանջ ունենին ընելով ալ Բուսոյ մեր միտքը դէպ ընտանիքը կ'ուղղէ։ Շատ կանայք դատարարակի պաշտօնն իրենց սեպհակունելով կարծեցին թէ Բուսոյի հնազանդած եղանակը կը նմանէին անունկ մէկ

կու մը որ դողալով կը քալէ գետնի մը վրայ՝ որ ոտուքներուն տակէն սահելով կ'երթայ։ Աս կանայք կաշկանդեալ էին գոթական նախապաշարութիւններով որոնք մարդս սնտոյ բաներու կը մատենէ։ Նոյն ինք Ռուսոյ Սոֆին նոյն ուսմական տը գիտութեան մէջ մեծցրնելով՝ ան նախապաշարմանց տեղի տուած եղաւ, բայց Ռուսոյ թերեւս անոր համար այսպէս ըլլաւ որ անանկ դաստիարակութեան մը ազեալի հետեանքները տեսնուին։ Բայց կանայք իրենց վարդապետին աս օրինակէն քաջալերուելով՝ նոյն վիճակին մէջ կացին մնացին, ուստի և անոնց Ռուսոյի օրինակին ցուցուցած յարգութիւնը՝ ընկերութեան մեծամեծ չարեաց պատճառ եղաւ։ Մինակ խօսք մը բաւական էր յառաջ բերել մօր մը վրայ ան կատարելութիւնները՝ զորոնք դաստիարակի մը վրայ իրօք տեսնելն այնպէս դժուարին է։

ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏՆՕՐԻՆԻՆ

Պարբերութեան մէջ թաղի մը կողմանէ ուղղուած բողոքի մը համար Տպեր-Տախան աղաքարո-Խիւն վերնագրով մեր կողմէն քանի մը խօսք ուղղած էինք, և առանց որ և է անձի կամ թաղի վերաբերեցնելու էր մեր ազգարարութիւնը, ըստ որում խօսքը սոսկ խօսքին տիրոջը խոհեմութեամբ ուղղել էր նպատակնիս չէինք։ Կրնար ենթադրել թէ մասնաւոր թաղ մը, մասնաւոր ի Պալատի ծողով՝ առանց օրինաւոր կամ խիստ յայտնի փաստ մը կամ ապացոյց մը ունենալու՝ ակնածութեան ամեն պայմանները բարձի թողի ընելով սալամբակ մեզի դէմ կրնայ յարձակիլ։ Ըստ որում թաղական խորհրդոյ կնիք՝ մեր պատիւն ու ակնածութիւնը չենք զլանար իրեն։ այլ ներու՛ն մեզի ըսել՝ որ այդ յօդուածը թաղական խորհրդոյն ի դիմաց կամ անոր ամեն անդամներուն կամակցութեամբը գրուած ըլլալուն համոզուելու չենք կրնար զեջանիլ։ քանի որ՝ մեք եւս թաղեցի ըլլալովս տարի ու կեսէ ի վեր անցած գացածի վրայ բաւականէն աւելի տեղեկու

թիւններ ստացած ենք։ Բայց մենք մեր համոզմանն հակառակ դարձեալ այս նամակը հրատարակուելու մասին՝ ամբողջ թաղականք համամիտ սեպելով՝ կ'ըսենք « այդ յօդուածը կրից ազդեցութեան կամ լաւ ևս է ըսել՝ յանգամանորութենէ թելադրեալ կը նկատենք, «որովհետեւ պաշտօնական ժողով մը հրապարակական թերթի մը մէջ գրուած խնդրոյմը համար (ըստ որում խնդրին իրեն վերաբերութիւնն ունեցած կ'ենթադրէ և խնդիրը քննադատութեան արիւթի տակ ինկածէ) կրնար այդ խնդրոյն ում վերաբերելը պաշտօնական ձայնիւ տընօրէնէն իմանալ, ու թերեւս խնդրոյն աղաւետկերպով վերջ տուած կ'ըլլար. . . . Բայց զարմանք չէ՝ թէ մարդիք ինչո՛ւ կը սխալին։

Սոյն խնդրոյն վրայ աւելի տարօրինակ հոեառութիւն մը կամ ինչպէս ինք կ'ըսէ ընդդէմ կատիլինական դաւադրութեանց նոր կնիքն մը, բազմաթիւ լեզուի ծողով-րդ ըստորագրած լի հակառակութեամբ յաւելուած մը Միւնստի Էրժիյաս լրագրոյն 164 թուոյն մէջ հրատարակած է։ Այդպիսի գրութեան մը ի պատասխանի կ'ըսենք նախ՝ մեր թերթին անունը Սէր և նկարագիրն սեր է. ուստի՝ երբ ատելութիւն վերնագրով թերթ մը հրատարակենք, իր խնդրածէն քանի մը կանգուն աւելի չափ մը գուցէ ձևենք. առայժմ կը ծանուցանենք որ արտառողջ գրութիւններու և գուհիկ զգացմունքներու պատասխանելու մեզի պատիւ համարած չենք և չենք համարիր։

Յօդուածին համետ հեղինակին սա ևս յիշեցնելն արժան կը դատինք։ Յիշաւի՛մեր կարողութենէն վեր թերթի մը պատասխանատուութիւնը վրանիս է, թէպէտ ոչ իբր անիրաւող խմբագրութեան, ինչպէս ինք կ'ըսէ, եթէ այս բանը իրեն խիստ երեւցած ըլլալը իրաւունք մը կարծած է. ազէկ գիտնայ որ երբ ինքն ալ ազգին ծառայութիւն մը ընելու զգացմամբ, փոխանակ իր անշնորհք յայտարարութեանը, հմուտ անձի մը գրութիւններն հրատարակելու ջանայ՝ ան ատեն խիստ շատերն՝ թերեւս բոլոր ազգը իրմէ շնորհակալ կ'ըլլայ. և այս ըլլալուն փորձառու ենք։

Ժ Ի Լ Պ Լ Ա Ս

Գ Լ :

Ան առեն Բոլանտոյ պատշաճ դատեց տիկինը ինքն իրեն թողուլ քան թէ նոր նոր դարձաններով աւելի տանջել. ուստի հրաման քրաւ որ Է հոնարտին անկողինը տարուի. հոն տիկինը կիսամեռ մինակ թողուցինք, պատահարը դիպուածին թող տալով :

Անկէ անմիջապէս սրահը գացինք, ուր գողերէն մէկը, որ վիրաբոյժ էր, տեղապահին ու միւս վիրաւորելոյն վերքերը նայեցաւ եւ պաշտամով օծեց : Վիրաբոյժի գործը լմնալէն ետքը՝ ուղեցինք տեսնել թէ արկղերուն մէջ ինչ կար : Ոմանց մէջ մինակ կառնեղէնէր . ուրիշներուն մէջ լոկ հանդերձ : ամենէն ետքը բացուած արկղին մէջ մինակ քանի մը պարկ լեցուն ստակ գտնուեցաւ . ասոր վրայ արծաթաւէր պարոններն սկսան ուրախ ըլլալ : Ասալ կատարուելէն ետքը՝ խոհակերը սեղանի սպասը բերաւ, սեղանը զարդարեց ու կերակուրն եկաւ : Մեր առջի խօսակցութեան նիւթը՝ նախընթաց օրուան մեծ յաղթութիւնն էր, խօսակցութեան վերջը Բոլանտոյ խօսքն ինձի՝ ուղղելով ըսաւ, խօստովանէ, Ժիլ Պլաս, որդեակ, որ մեծ երկիւղ ունեցար : Այո, տէր, ըսի, անկեղծ կը խոստովանեմ որ ան սոսկալի կառույնն առենք մեծ ահ պատեց զիս . բայց գիտցած ըլլաք որ եթէ երկու կամ երեք անգամ ալ ճակատ մանեմ, իբրեւ Պալադին պիտի կռուիմ : Բոլոր գողերն ինձի թերեւան ըսելով թէ Ժիլ Պլասին ներողամիտ ըլլալ կը վայել, թէ՛ ճակատը սաստիկ էր, և թէ՛ առջի անգամ կրակ տեսնող պատանի մը՝ աւելի քաջասիրտ չէր կրնար ըլլալ :

Յետոյ խօսակցութիւնը կռուէն առնելու անց ջորիններուն ու ձիերուն վրայ դարձաւ : Որոշուեցաւ որ հետեւալ օրը, դեռ սոյգ չեղած, անոնք վաճառելու համար Մարսիլեա երթանք, ուր մեր նոր արշաւանաց լուրը տակաւին հասած չէր կրնար ըլլալ : Աս խօսակցութիւններով ընթրիքն աւարտեցաւ, ուստի տիկինըն այցելութիւն ընելու համար՝ դարձեալ խոհանոցը գա-

ցինք : Տիկինը նոյն վիճակին մէջն էր . մեզի այնպէս թուեցաւ թէ գիշերը չանցնենք : Հոս Բոլանտոյին խմաստութեանը վրայ չեմ կրնար լուրեւեռած անցնիլ . միւս գողերուն գեղծ վարուցը նայելով՝ կրնամ ըսել թէ տիկինն իր պատիւը Բոլանտոյին խնամոցը պարտիւն էր : Գողերը զսպողն ան էր . քանզի այնքա՛ն խոստովանիլ թէ Բոլանտոյին վարձանցը մէջ կար բան մը որ անիկա ամենուն պատկառելի ըրած էր :

Աս խեղճ տիկինը նորէն նոյն վիճակին մէջ թողուցինք, ուստի Բոլանտոյ Է հոնարտին ապագելով որ անոր հոգ տանի, մեզի հրաման ըրաւ մեր խուցերը բաշուինք : Ես, երբոր անկողին մտայ, քնանալու տեղ խեղճ տիկինըն թշուառութեանը վրայ սկսայ խորհիլ, աս խորհուրդը միտքս ան աստիճան գրաւեց, որ աչքս չի կրցայ գոցել : Տարակոյս չունէի թէ տիկինն տղնուական ընտանիքէ էր . և աս պարագային համար մանաւանդ ինձի ևս աւելի ողբալի կը թուէր : Այն կրնար առանց քօտմտելու մտքիս մէջ նկարել ան սոսկութիւնը որոնց նշաւակ եղած էր . և անոր վրայ ան աստիճան գողեմ կը զգայի, որպէս թէ ազգականութեամբ կամ բարեկամութեամբ անոր հետ կապուած էի : Վերջապէս անոր ճակատագրին վրայ շատ ողբալէ ետքը՝ սկսայ խորհիլ թէ ինչ միջոցներով ան խեղճը մօտալուտ վճարանգէն կրնամ ապահով ընել . միանգամայն զիս ան գետնափոր վիրապէն ազատել : Խորհեցայ թէ ծերունի սեւ երբեք չէր կրնար, և անոր հիւանդանալէն ի վեր վանդակաւոր դրան բանալին խոհակեր կրնանք քօմել : Աս խորհուրդը երեւակայութիւնս յորդորելով ինձի հնարք մը մտածել տուաւ, զոր առէի մը որոճալէ ետքը՝ խկոյն հետեւեալ կերպով գործադրութեանը սկսայ :

Յանկարծ խօթապատճառ եղայ, և որպէս թէ որովայնի սաւառիկ խիթ մը իս բռնած էր, նախ սկսայ հեծելու հառաչել . յետոյ ձայնս վերցնելով սկսայ մեծամեծ ձիչեր արձըկել : Գողերն արթննալով քօթեկան, որ դռնէն ապառճառը կը հարցնէին : Պատասխան տուի թէ որովայնի սաւառիկը ցաւով մը կը տանջուիմ, և անոնք ա-

դէկ մը. խաբէրու համար, սկսայ մերթ ա-
տաամուռնքս կրճտել, մերթ զարհուրելի կեր-
պով գէմքս ծամածուել, մերթ գեղուէլ, վեր-
ջապէս նորանշան ձեւեր ընել: Ասոնք ընե-
լէ ետքը, յանկարծ հանդարտեցայ, որ-
պէս թէ ցաւերս վայր մը թողուցած էին.
բայց յետոյ բանի մը վայրկեան ետքը սկըս-
այ խշտեկիս մէջ դարձեալ թաւալիլ ու թե-
րես գալարել:

Մէկ խօսքով՝ անանկ բաջ ձեւացուցի որ գողե-
րը թէեւ խորամանկ, խաբուեցան. և հաւա-
տացին թէ իրաւ սաստիկ խիթեր կը զգամ:
Բայց աս խաղը ձեւացրնելով՝ հարկ եղաւ որ
ուրիշ կողմանէ տանջուիմ. քանզի գթած
ընկերներս կարծելով թէ իրաւ ցաւեր կը
կրեմ, սկսան ինծի դարման ընելու փու-
թալ: Մէկը շիշ մը օղի բերելով՝ ինծի
կէսը խմուց, ուրիշ մը լաթ տաքցնելով՝
ջերմ ջերմ փորիս վրայ կը դնէր: Վայրա-
պար գթութիւն կ'ազաղակէի. իմ աղա-
ղակներս հիւանդութեան սաստկութենէն
կարծելով ինծի անդադար ճշմարիտ ցա-
ւեր կրել կուտային. այնպէս որ չունեցած
ցաւ մը բժշկելու համար՝ ստոյգ ցաւերու
պատճառ եղան: Վերջապէս ալ չկրնալով
դիմանալ, ստիպուեցայ անոնց ըսել թէ խի-
թերս անցան, ալ ցաւ չեմ զգար. ուստի և
աղաչեցի որ ալ ինծի քիչ մը հանգիստ տան
Անոնք իրենց դարմաններովն իս յոգնեցը-
նելէ ետ կեցան, ես՝ այլ ևս հեծելէ և ճը-
չելէ դադրեցայ, վախնալով որ չըլլայ թէ
նորէն իմ վրաս դէղերու փորձեր ընելու
անոնց պատճառ տամ:

Աս տեսարանը գրեթէ երեք ժամ տե-
եց. յետոյ դողերը տեսնելով թէ առաւօ-
տը մօտ է, Մարտիեա երթալու պատրաս-
տութիւններն ընել սկսան: Ան ատեն ես
ուրիշ խորամանկութիւն մը հնարեցայ.
ուզեցի որք ելլել, անոնց հաւտացնելու
համար թէ անոնց հետ ընկերանալու
մեծ փափաք ունիմ. բայց անոնք
զիս արդիւնցին: Ոչ, ոչ, թիւ Պլաս ըսաւ
Թոլանտոյ, դուն այսօր դուրս մ'ելլեր, որդ-
եակ. խիթը կրնայ նորէն դարձ ընել: Ու-
րիշ անգամ մեր հետը կրնաս գալ, բայց
աս անգամ դուն մեր արշաւանացն ընկեր
ըլլալու վիճակին մէջ չես. բոլոր օրը հանգ-

չէ, քանզի հանգստեան կարօտ ես: Ես իմ
կեղծ փափաքիս վրայ աւելի պնդել չուզե-
ցի, խորհելով թէ դուքէ վերջապէս թա-
խանձանացս հաւանին. ան օրուան ար-
շաւանքին հաղորդ ըլլալ չկրնալու մեծ
ցաւ յայտնեցի, և ասիկա անանկ բնական
կերպով մ'ըսի որ բոլոր գողերը՝ դիտաւո-
րութեանս վրայ առանց փոքր կասկած մը
ունենալու, գետնափորէն դուրս ելան:

Անոնց մեկնելէն ետքը, որուն արագ կա-
տարուելուն գիշերուընէ հետէ ըղձակաթ
էի. անոնց մեկնելէն ետքը, կ'ըսեմ, ես
ինծի այսպէս սկսայ խօսիլ. Աղէ, Ժիւ Պը-
լաս, քաջ եղիր, ահա ժամանակ է. արու-
թեամբ վառուէ որպէս զի այնչափ յաջո-
ղութեամբ սկսածդ գլուխ հանել կարե-
նաս: Գործը դժուարին չէ. Տոմինկոն
(ծերուկի սէր). բու ձեռնարկութեանըդ
դէմ կենալու կարող չէ. ոչ ալ ի նոնարտ
(խոհարար պառաւը). քեզի արգելք ըլլա-
լու բաւական է: Ազատութեան աս պա-
տեհէութիւնը մի փախցնէր. ասկէ աւելի
յաջող ժամ մը թերեւ երբեք պիտի չկը-
նաս գտնել:

Աս խորհրդածութիւններն ինծի աւելի
վստահութիւն տուին. իսկոյն ոտք ելայ,
սուրս ու ատրճանակներս առնելով՝ նախ
խոհանոցը դացի. բայց ներս չմտած, լսե-
լով որ լէոնարտ կը խօսէր, դրանը դրսի դին
կենալով մտիկ կ'ընէի: լէոնարտ կը խօ-
սէր տիկնոջը հետ, որ արդէն խելաբերած
ըլլալով, և գլխուն եկած մեծ թշուառու-
թեանը վրայ խորհելով, յարտասուս հար-
եալ կ'ողբար ու կը կոծէր: Պառաւը վշ-
տահար տիկնոջն այսպէս կը խօսէր. Ես
դուստր, լաց, յարտասուս ցնդէ, հառա-
չանքներդ մի խնայեր. ասանկ ընելով պիտի
սփոփուիս: Բու նուազումդ վտանգաւոր
էր. բայց այսուհետեւ ալ երկիւղ չկայ,
քանզի արտասուք թափելու սկսար: Կս-
կիծդ երթալով կը նուագի. և կը սովորիս
հոս կենակից ըլլալու մեր ասպետներուն
որոնք արդարեւ պատուական մարդիկ են:
Դու հոս իշխանուհիէ մը աւելի պատիւ-
ու մեծարանք պիտի գտնես. անոնք քեզ
ամեն կերպով պիտի հաճեցնեն, և միշտ
քեզի խանդակաթ պիտի ըլլան: Որչափ կը-
նիկներ կան որոնք բու տեղդ ըլլալ կը
փափաքին:

Հարաւակէլ